

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI

**TAAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI
KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA FUNGU 100 - WIZARA YA
MADINI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026 PAMOJA NA MAONI
YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA
WIZARA HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027**

*[Imetolewa kwa mujibu wa Kanuni 121 (4) ya Kanuni za Kudumu
za Bunge, mwaka , 2025]*

27, Aprili 2026

YALIYOMO

Ukurasa

YALIYOMO	i
ORODHA YA VIFUPISHO	ii
ORODHA YA VIELELEZO	iii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Maelezo ya Awali.....	1
1.2 Namna Kamati ilivyotekeleza Majukumu yake	2
SEHEMU YA PILI	3
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA FUNGU 100 - WIZARA YA MADINI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026	3
2.1 Msingi na Mawanda ya Uchambuzi.....	3
2.2 Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha.....	3
2.3 Makusanyo ya Maduhuli.....	5
2.4 Utekelezaji wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida	7
2.5 Utekelezaji wa Bajeti ya Maendeleo	8
2.6 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo	10
SEHEMU YA TATU	18
3.0 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FUNGU 100 - WIZARA YA MADINI KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027 18	
3.1 Vipaumbele vya Wizara	18
3.2 Muundo wa Bajeti	19
3.3 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli	20
3.4 Bajeti ya Matumizi ya Kawaida	22
3.5 Bajeti ya Miradi ya Maendeleo	23
SEHEMU YA NNE	26
4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI	26
4.1 Maoni ya Jumla	26
4.2 Maoni Mahsusni	27
SEHEMU YA TANO	32
5.0 HITIMISHO	32

VIFUPISHO VYA MANENO

ORODHA YA VIFUPISHO

CAG	Controller and Auditor General
CCM	Chama Cha Mapinduzi
CCTV	Closed Circuit Television
CIP	Carbon in Pulp
GST	Geological Survey of Tanzania
NHC	National Housing Corporation
NeST	National e-Procurement System of Tanzania
OC	Other Charges
PE	Personal Emoluments
STAMICO	State Mining Corporation
TAMISEMI	Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
TANESCO	Tanzania Electric Supply Company Limited
TANePS	Tanzania e-Procurement System
TBA	Tanzania Building Agency
TGC	Tanzania Geological Centre
VAT	Value Added Tax
TSF	Tailings Storage Facility
TOR	Terms of Reference

ORODHA YA VIELELEZO

KIELELEZO NA: 1 Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha wa Fungu 100 kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026	4
KIELELEZO NA: 2 Makusanyo kutoka vyonzo mbalimbali vya mapato yanayowasilishwa Hazina kuanzia Julai 2925 hadi Februari, 2026	6
KIELELEZO NA: 3 Mchanganuo wa Maduhuli yaliyokusanywa na kutumiwa na Taasisi	6
KIELELEZO NA: 4 Mapokezi ya Fedha za Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 kufikia Februari, 2026	8
KIELELEZO NA: 5 Mwenendo wa Mapokezi ya Fedha za Maendeleo Bajeti ya 2026/2027	9
KIELELEZO NA: 6 Muhtsari wa uzalishaji na Kodi katika kituo cha Katente kwa Kipindi cha Aprili 2020 hadi Januari, 2026	13
KIELELEZO NA: 7 Muhtsari wa Uzalishaji na Kodi katika kituo cha Lwamgasa kwa kipindi cha Aprili 2020 hadi Januari, 2026	16
KIELELEZO NA: 8 Ulinganisho wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2026/2027	20
KIELELEZO NA: 9 Ulinganisho wa Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli yatakayokusanywa na kuwasilishwa Hazina katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Mwaka wa Fedha 2026/2027	21
KIELELEZO NA: 10 Mchanganuo wa Maduhuli yaliyokusanywa na kutumiwa na Taasisi	21
KIELELEZO NA: 11 Ulinganishi wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kati ya Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Mwaka wa Fedha 2026/2027	23
KIELELEZO NA: 12 Ulinganisho wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo Kati ya Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Mwaka wa Fedha 2026/2027	24

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Maelezo ya Awali

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema kwa kuturuzuku uhai na afya njema na kutuwezesha Wajumbe wa Kamati ya Nishati na Madini kuendelea kutekeleza majukumu yetu kwa maslahi ya nchi kwa kutoa ushauri kwa Wizara ya Madini na Serikali kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Kipekee nakushukuru kwa kunipa nafasi ili niwasilishe Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kuhusu Utekelezaji wa Majukumu na Bajeti ya **FUNGU 100** **Wizara ya Madini** kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inawasilishwa kwa kuzingatia matakwa ya **Kanuni ya 121 (4)** ya Kanuni za Kudumu za Bunge za mwaka 2025 na imegawanyika katika sehemu kuu zifuatazo: -

- a) **Sehemu ya Kwanza** ni Utangulizi na inaeleza kuhusu Msingi na Muundo wa Taarifa pamoja na namna Kamati ilivyotekeza majukumu yake;
- b) **Sehemu ya Pili** inaeleza kuhusu Uchambuzi wa Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026;

- c) **Sehemu ya Tatu** ni Uchambuzi Kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027;
- d) **Sehemu ya Nne** ni Maoni na Mapendekezo ya Kamati; na
- e) **Sehemu ya Tano** ni Hitimisho.

1.2 Namna Kamati ilivyotekeleza Majukumu yake

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini, hutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia masharti yaliyoainishwa katika Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Sheria mbalimbali pamoja na Kanuni za Kudumu za Bunge.

Mheshimiwa Spika, katika kufanyia kazi utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027, Kamati ilifanya yafuatayo:

- a) Kupokea na kufanya uchambuzi wa Randama ya Wizara (Kanuni ya 118 (1));
- b) Kupokea taarifa na kukagua utekelezaji wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 (Kanuni ya 120 (1));
- c) Kujadili utekelezaji wa Bajeti ya Wizara pamoja na taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026; na
- d) Kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara pamoja na taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI NA TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA FUNGU 100 - WIZARA YA MADINI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

2.1 Msingi na Mawanda ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 63 (3) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 inalipa Bunge madaraka ya kujadili utekelezaji wa kila Wizara wakati wa Mkutano wa Bunge wa kila mwaka wa bajeti. Kwa muktadha huo, Kanuni ya 120 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge imeweka masharti kwa Kamati za Kisekta kufanya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji na makadirio ya mapato na matumizi za Wizara kabla ya kujadiliwa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia msingi wa uchambuzi, Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa **Fungu 100** kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 na kufanya ulinganisho na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo, pamoja na taasisi zilizo chini yake kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 kwa mujibu wa Kanuni ya 120 (2).

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulijielekeza katika maeneo yafuatayo: -

- a) Mwenendo wa Makusanyo ya Maduhuli
- b) Upatikanaji wa Fedha za Matumizi ya Kawaida
- c) Utekelezaji wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo

2.2 Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, **Fungu 100 – Wizara ya Madini** ilitengewa bajeti ya jumla ya

Sh. 224,984,150,000.00. Kati ya fedha hizo, **Sh. 100,379,362,000.00** zilikuwa ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na **Sh. 124,604,788,000.00** zilitengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari, 2026 Wizara ilikuwa imepokea **Sh. 74,371,336,463.38**sawa na **asilimia 33.06** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha zilizopokelewa, **Sh. 64,168,235,615.07** sawa na **asilimia 63.9** wa bajeti ya Matumizi ya Kawaida iliyoidhinishwa na **Sh. 10,203,100,848.31** sawa na **asilimia 8.18** wa bajeti ya maendeleo kama ambavyo **Kielelezo Na. 1** kinafafanua.

KIELELEZO NA: 1 Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha wa Fungu 100 kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

MAPOKEZI	BAJETI YA MWAKA 2026/2027 (TZS)	MAPOKEZI KUFIKIA FEBRUARI, 2026 (TZS)	ASILIMIA YA MAPOKEZI
MATUMIZI YA KAWAIDA	100,379,362,000.00	64,168,235,615.07	63.9 %
MIRADI YA MAENDELEO	124,604,788,000.00	10,203,100,848.31	8.18%
JUMLA	224,984,150,000.00	74,371,336,463.38	33.06%

Chanzo: Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Madini kwa mwaka wa fedha 2025/2026 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na mwenendo wa upatikanaji wa Fedha za Miradi ya Maendeleo ambayo hadi kufikia Februari 2026 Wizara ilikua imepokea asilimia 8.18 tu ya bajeti ya Maendeleo iliyoidhinishwa. Upungufu huo wa Bajeti unaathiri kwa kiasi kikubwa utekelezaji na ukamilishaji wa miradi ya maendeleo ambayo ilipangwa kutekelezwa na Wizara.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba mapokezi hafifu ya Fedha za Maendeleo yanatokana na kutokupatikana kwa Mkopo wa Sh. 53,097,080,000.00 ambao ulikuwa unatoka Serikali ya Spain. Mkopo huo ulilengwa kutumiwa na taasisi ya GST ili kutekeleza mradi wa utafiti wa madini nchini.

Mheshimiwa Spika, Ni ushauri wa Kamati kwa Serikali kuhakikisha kwamba inaweka kipaumbele kutenga fedha za Ndani katika utekelezaji wa Miradi ya maendeleo ya Wizara hii na Taasisi zake. Hali hii itasaidia bajeti za maendeleo kutoathiriwa na changamoto ya kukosekana au kuchelewa kwa fedha za washirika wa maendeleo.

2.3 Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara ya Madini liidhinishiwa kukusanya maduhuli ya jumla ya **Sh. 1,405,537,268,735.00** kutoka katika vyanzo vyake vya mapato ambavyo ni mapato mengineyo, ada za mwaka, ada za ukaguzi wa madini, mirabaha, ada za kijiolojia, Adhabu na Faini za Malimbikizo ya Ada, Malipo ya Huduma za Maabara, HIV levy na pamoja na makusanyo ya Maduhuli kutoka kwenye taasisi zake ambazo ni **STAMICO, GST** na **TGC**. Aidha katika makadirio hayo ya makusanyo ya maduhuli kiasi cha **Sh. 1,200,000,000,000.00** kilipangwa kuwasilishwa hazina na kilichobaki ambacho ni **Sh. 205,537,268,735.00** zilipangwa kutumiwa na Taasisi zake.

Mheshimiwa Spika. Hadi kufikia Februari, 2026, makusanyo yalikuwa ni **Sh. 880,711,819,180.05** sawa na **asilimia 109.5** ya malengo waliyojiwekea kwa miezi 8 (Julai 2025 hadi Feb 2026)

Mchanganuo wa mwenendo wa makusanyo unafafanuliwa katika Kielelezo Na. 2

KIELELEZO NA: 2 Makusanyo kutoka vyonzo mbalimbali vya mapato yanayowasilishwa Hazina kuanzia Julai 2025 hadi Februari, 2026

Na.	Chanzo cha Mapato	Bajeti ya Mwaka 2025/2026	Lengo la Miezi 8	Makusanyo Julai 2025Februari 2026	Asilimia
1.	Mapato mengineyo	2,000,000.00		0.00	0.00
2.	Ada ya Mwaka	65,180,847,813.00	39,587,231,888.67	37,307,228,112.78	94.24
3.	Ada ya Ukaguzi wa Madini	164,263,722,901.00	109,509,148,600.67	104,293,022,025.81	95.24
4.	Mrabaha	950,262,641,687.00	633,508,427,791.33	713,086,308,731.88	112.56
5.	Adhabu na Faini za Malimbikizo ya Ada	2,534,180,411.00	2,356,120,274.00	2,998,110,551.42	127.25
6.	Ada za Kijiolojia	17,131,607,188.00	10,329,745,625.79	10,242,015,164.67	99.15
7.	Malipo ya Huduma za Maabara	625,000,000.00	416,666,666.67	375,326,828.71	90.08
8.	HIV Levy	0.00	12,291,325,832.87	12,409,807,764.78	100.96
	Jumla	1,200,000,000,000.00	807,998,666,680.00	880,711,819,180.05	109.00

Chanzo: Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2025/2026 na Usanifu wa Kamati

KIELELEZO NA: 3 Mchanganuo wa Maduhuli yaliyokusanywa na kutumiwa na Taasisi

Taasisi	Makadirio ya Makusanyo kwa Mwaka	Lengo la Miezi 8	Makusanyo Halisi	Ufanisi (%) kwa Miezi nane (8)
STAMICO	201,538,768,735.00	134,588,679,156.67	53,902,045,515.00	40.05
GST	3,600,000,000.00	2,400,000,000.00	1,200,790,377.75	50.03
TGC	398,500,000.00	265,666,666.67	195,845,596.21	73.72
JUMLA	205,537,268,735.00	137,254,345,823.34	55,298,681,488.96	40.29

Chanzo: Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2025/2026 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa wastani, mwenendo wa makusanyo ya **Fungu 100– Wizara ya Madini** katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 ni wa kuridhisha. Kwakuwa hadi kufikia Februari 2026 ukusanyaji wa maduhuli ulikuwa umevuka lengo lililokusudiwa. Kamati ilielezwa kwamba kuvuka kwa lengo kunatokana na kuongezeka

kwa ukusanyaji kunakotokana na vyanzo vyake ambavyo vimeanishwa katika **Kielelezo Na. 2** cha taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata ufafanuzi kwa Taasisi zilizo chini ya Wizara kutofikia lengo la ukusanyaji kuwa kunatokana na sababu mbalimbali ikiwemo kuchelewa kufungwa kwa mitambo ya *coal briquettes* Dodoma, Tabora na Kiwira; kushuka kwa bei ya makaa ya mawe kwenye soko la dunia na kuchelewa kuanza kwa mikataba ya huduma ya uchorongaji ambayo iliathiri ukusanyaji wa maduhuli kwa upande wa **STAMICO**, kuharibika kwa baadhi ya mashine/vifaa vya maabara ikiwemo tanuru (kiln) la kuchomea vyungu vya kuyeyushia sampuli za dhahabu (crucibles) na mashine za XRF na kupanda kwa bei ushauri elekezi baada ya taasisi ya **GST** kuingia kwenye kodi ya ongezeko la thamani (**VAT**).

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa pongezi kwa Wizara kwa kuvuka lengo la ukusanyaji wa maduhuli hadi kufikia Februari 2026, Aidha ni ushauri wa Kamati kwa Serikali kuhakikisha kwamba Taasisi zilizo chini ya Wizara zinafikia lengo la ukusanyaji wa Maduhuli kwakuwa sababu zilizochangia kutofikia malengo kwa kiasi kikubwa zimeshatatuliwa ikiwemo ujenzi wa kiwanda cha Rafiki coal briquette mkoani Tabora kukamilika na kufungwa mitambo ya *coal briquettes* jijini Dodoma kufika asilimia 80.

2.4 Utekelezaji wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara ya Madinii ilitengewa jumla ya **Sh. 100,379,362,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Fedha hizo zinajumuisha **Sh. 24,268,585,000.00** kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi (PE) wa

Wizara na Taasisi zilizo chini yake na **Sh. 76,110,777,000.00** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC).

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Februari 2026, jumla ya fedha za Matumizi ya Kawaida zilizokuwa zimetolewa ni **Sh. 64,168,235,615.07** sawa na **asilimia 64** ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo, **Sh. 15,438,637,241.12** zilikuwa ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi (P.E.) na **Sh. 48,729,598,373.95** kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (O.C.) kama ambavyo Kielelezo Na. 4 kinafafanua.

KIELELEZO NA: 4 Mapokezi ya Fedha za Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 kufikia Februari, 2026

Na.	Matumizi	Bajeti ya Mwaka 2025/26	Fedha zilizopokelewa hadi Februari, 2026	Asilimia ya Fedha Zilipokelewa
1.	Matumizi Mengineyo (OC)	76,110,777,000.00	48,729,598,373.95	64.02b%
2.	Mishahara (PE)	24,268,585,000.00	15,438,637,241.12	63.62%
Jumla Ndogo		100,379,362,000.00	64,168,235,615.07	64.27

Chanzo: Taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya Wizara ya Madini kwa mwaka wa fedha 2025/26 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati imeridhishwa na mwenendo wa mapokezi ya fedha za Matumizi ya kawaida kwa Fungu 100 Wizara ya Madini na Pongezi kwa Serikali ya awamu ya sita inayoongozwa na Daktari Samia Suluhu Hassan kuendelea kutoa fedha ambazo zinasaidia Wizara na watendaji wake kutekeleza majukumu yake.

2.5 Utekelezaji wa Bajeti ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara ya Madini ilitengewa jumla ya **Sh.**

124,604,788,000.00 ili kutekeleza miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Sh. 71,507,798,000.00** zilikuwa ni fedha za ndani, na **Sh. 53,097,080,000.00** zilikuwa ni fedha za nje. Mwenendo wa Mapokezi ya Fedha za Maendeleo unafafanuliwa katika Kielelezo Na. 5 kwa muhtasari.

KIELELEZO NA: 5 Mwenendo wa Mapokezi ya Fedha za Maendeleo Bajeti ya 2026/2027

CHANZO	BAJETI YA MWAKA 2025/2026 (TZS)	MAPOKEZI KUFIKIA FEBRUARI, 2026 (TZS)	ASILIMIA YA MAPOKEZI
FEDHA ZA NDANI	71,507,798,000.00	10,203,100,848.31	14.26%
FEDHA ZA NJE	53,097,080,000.00	0	0%
JUMLA	124,604,788,000.00	10,203,100,848.31	8.18%

Chanzo: Taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya Wizara ya Madini kwa mwaka wa fedha 2025/26 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na mapokezi ya fedha za maendeleo kwa **Fungu 100**, Hadi Kufikia Februari mwaka 2026 jumla ya Fedha iliyopokelewa ni sawa na **asilimia 8.18** tu ya bajeti ya maendeleo iliyoidhinishwa. Mapokezi ya Fedha za ndani ni wastani wa **asilimia 14.26** na upande wa fedha za nje hakuna fedha iliyopokelewa. Hali hii inaleta mashaka kwenye utendaji wa Wizara hii ambayo kupitia Taasisi zake imekuwa ni kinara katika ukusanyaji wa maduhuli na hivyo kuongeza mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, Ni ushauri wa Kamati kwa Serikali kuhakikisha kwamba inakuwa na vyanzo vya ndani ambavyo

ni vya uhakika vitakavyoweza Wizara kutekeleza miradi ya maendeleo iliyokusudiwa. Kutokupatiakana kwa fedha za maendeleo kunaweza kuathiri mpango kazi na utekelezaji wa vipaumbele vya Wizara ukizingatia mchango wa sekta ya Madini katika kuongeza pato la Serikali na kwa maendeleo ya uchumi wa Taifa letu.

2.6 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 120 (1), Kamati ya kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini ilifanya ziara ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo kati ya tarehe 12 – 18 Machi, 2026 katika mikoa ya, Tabora, Shinyanga, na Geita . Katika ziara hiyo, Kamati ilifanya tathmini ya baadhi ya miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026. Tathmini iliyofanyika ilijumuisha uchambuzi wa mapokezi ya fedha, hali ya utekelezaji wa miradi husika na changamoto za utekelezaji wake.

Mheshimiwa Spika, naomba nitoe ufafanuzi wa miradi hiyo kwa muhtasari kama ifuatavyo: -

2.6.1 Mradi Na 1119: Mradi wa Ujenzi wa kiwanda cha kutengeneza mkaa mbadala wa kupikia (coal breiquette) Tabora.

Mheshimiwa Spika, mradi huu ni miongoni mwa miradi inayotekelezwa na Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) ya kutanua wigo wa matumizi ya mkaa ya mawe kama nishati safi ya kupikia ijulikanayo kama Rafiki Briquettes. Gharama za mradi huu ni takribani **Shilingi 3,039,217,680**

ikihusisha gharama za ununuzi wa mtambo wenye uwezo wa kuzalisha Rafiki Briquettes tani 20 kwa saa, usafirishaji, ujenzi na ukarabati wa jengo ambalo lilitolewa na Chama cha Ushirika cha Wakulima wa Tumbaku (WTCU).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba malengo ya kuanzishwa kwa mradi huu kwa Mkoa wa Tabora ni kutoa suluhusho la kudumu la ukaushaji wa tumbaku ambao kwa kiasi kikubwa umeathiri na kukaribu mazingira ya mkoa wa Tabora. Aidha matarajio ya mradi huu ni kuongeza pato la Serikali kupitia kodi na tozo mbalimbali na pia kutoa ajira kwa vijana na wanawake katika mnyororo wa usambazaji na uuzaji wa Nishati hii safi. Kamati inatoa pongezi kwa juhudi zinazofanywa na STAMICO katika kuunga mkono juhudi za **Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan** kwenye matumizi ya nishati safi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kwa muktadha huo Kamati inaishauri Serikali kuendelea na uzalishaji na usambazaji wa bidhaa hiyo ili iweze kuwafikia wahusika ambao ni wakulima wa Tumbaku kwa haraka na hivyo kutimiza lengo lililokusudiwa.

2.6.2 Mradi Na. 1119 Upanuzi wa kituo cha Mfano (Demonstration Centre) cha Madini Katente, Bukombe

Mheshimiwa Spika, Kituo hiki cha mfano cha Katente kimeanzishwa katika eneo la leseni ya uchimbaji mdogo namba PML04548MBG inayomilikiwa na **STAMICO**. Aidha Leseni hiyo awali ilikuwa inamilikiwa na Ushirika wa wachimbaji Madini Katente **PML000194**.

Mheshimiwa Spika, Gharama za mradi huu ni takribani **Shilingi 1,743,103,346.41** ikihusisha gharama za usimikaji wa mitambo ya uchenjuaji dhahabu kwa kutumia teknolojia ya **Carbon-In-Pulp(CIP)**, ujenzi wa jengo la ofisi ya mafunzo, karakana ndogo, maliwato, jengo la maabara na uandaaji wa sampuli za madini, jengo la stoo kwa ajili ya kuhifadha kemikali, uchimbaji wa kisima cha maji na pampu zake za kuvuta maji na jengo la elusion. Vilevile gharama hiyo ilitumika katika ununuzi na usimikaji wa mashine ya upimaji sampuli na usimikaji wa mitambo mbalimbali inayotumika katika uchenjuaji wa dhahabu.

Sambamba na hayo gharama nyingine zilitumika kununua jenereta kubwa la kuzalisha umeme pamoja na kuunganisha kituo hiko kwenye gridi ya Taifa

Mheshimiwa Spika, lengo la kuanzishwa kituo hiki ni kuwawezesha wachimbaji wadogo kuchenjua dhahabu kwa njia ya CIP ambayo ina ufanisi mkubwa zaidi ukilinganisha na uchenjuaji wa kutumia VAT leaching. Pia kituo hiki kimeanzishwa ili kutoa elimu na mafunzo kwa vitendo kwa wachimbaji wadogo juu ya namna ya kutumia njia za kisasa za uchenjuaji zenye tija kubwa katika uzalishaji wa dhahabu.

Mheshimiwa Spika toka kituo hiki kuzinduliwa Aprili 2020 hadi kufikia Januari 2026 kimeweza kuchenjua ya dhahabu wenye jumla ya **tani 6,786.01**, uchomaji wa caboni kwa awamu 399 ambazo zimeweza kuzalisha

dhahabu gramu **281.200.64** zenye thamani ya Shilingi **45,005,023,169.6**.

Mheshimiwa Spika, kupitia kituo hiki Serikali imeweza kukusanya jumla ya **Shilingi 3,946,432,992.35** ambayo inajumuisha mrabaha.ada ya ukaguzi,tozo za Halmashauri na TRA Kama inavyooneshwa kwenye kilelezo Namba 6 cha Taarifa hii.

KIELELEZO NA: 6 Muhtsari wa uzalishaji na Kodi katika kituo cha Katente kwa Kipindi cha Aprili 2020 hadi Januari, 2026

Na.	Chanzo cha Mapato	Mapato
1.	UCHENJUAJI MBALE	
a)	Tani zilizochakatwa CIP	6,786,01
	Jumla ya tani zilizochenjuliwa	6,786,01
2.	UZALISHAJI DHAHABU	
i.	Dhahabu iliyozalishwa CIP.g	59,098.99
ii.	Dhahabu iliyozalishwa Elution,g	222,101.65
	Jumla ya Uzalishaji	281,200.64
3.	THAMANI YA DHAHABU	
i.	Thamani ya Dhahabu CIP,TZS	9,719,069,048.10
ii	Thamani ya Dhahabu Elution.TZS	35,285,954,121.51
	Jumla ya Thamani ya Dhahabu	45,005,023,169.61
4.	MALIPO YA KODI	
i.	Mrabaha	2,700,301,390.18
ii.	Tozo za ukaguzi wa madini,TZ	450,050,231.70
iii.	Tozo ya Halmashauri,TZS	136,519,086.72
iv.	TRA	659,562,283.76
	Jumla ya Malipo, TZS	3,946,432.992.35

Chanzo: Taarifa ya Wizara kuhusu Utekelezaji wa mradi vituo vya wachimbaji wadogo cha Lwamgasa na Katente na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati imeridhishwa na utekelezaji wa mradi ambao unaendelea kuleta tija katika uchenjuaji dhahabu kwa wachimbaji wadogo. Ni rai ya Kamati kwa Serikali kupitia **STAMICO** kuhakikisha kwamba wachimbaji wadogo wa maeneo ya Bukombe ndio wanakuwa wanufaika zaidi wa mradi huu.

2.6.3 Mradi Na. 1119 Upanuzi wa kituo cha Mfano(Demonstration Centre) cha Madini Lwamgasa, Geita

Mheshimiwa Spika, Kituo cha Lwamgasa kimeanzishwa kwenye eneo la uchimbaji mdogo lenye leseni PML 0013603 na PML 0013604 ambazo zinamilikiwa na Serikali ya Kijiji cha Lwamgasa kupitia Ushirika wa Wachimbaji wadogo wa Madini Lwamgasa.

Mheshimiwa Spika, Mradi wa kituo cha Lwamgasa umegharimu jumla ya **Shilingi 1,519,721,034.44** ikihusisha kufanyika tafiti za jiojolojia, uchimbaji wa mitaro na mashimo ya utafiti, ujenzi wa mgodi wa mfano wa chini ya ardhi (**Underground model mine**) na Nishati, ujenzi wa karakana, jengo la mafunzo kwa wachimbaji na wageni, stoo ya kuhifadhia karakana, ujenzi wa bwawa la visusu na ujenzi wa maliwato. Vilevile gharama hiyo ilihusisha Usimikaji wa mitambo ya usagaji na ukamatishaji dhahabu kwa njia ya uzito (**Gravitation**) na ununuzi wa vifaa mbalimbali vikiwemo pampu za kuvuta maji na mitambo ya uchorongaji miamba. Aidha kituo hiki kama ilivyo kituo cha Katente kimeunganishwa kwenye Gridi ya Taifa.

Mheshimiwa Spika Mwaka 2023 Kituo kilitumia **Shilingi 529,470,800** kufanya upanuzi wa kituo hicho. Upanuzi huo ulihusisha kuongeza matanki mawili (leaching tanks) yenye ujazo wa lita 30,000, kusimika mtambo wa uchomaji kaboni yenye uwezo wa kubeba kilo 500 za kaboni kila mmoja.

Mheshimiwa Spika Mradi huu umekuwa na mafanikio kadhaa yanayoendana na lengo la kuanzishwa kwake ikiwemo kusaidia wachimbaji wachache kujenga CIP, kutoa mafunzo kwa wachimbaji wadogo wapatao 3,028 juu ya namna bora ya uchimbaji na uchenjuaji miamba kutumia mitambo ya CIP, kutoa huduma ya umeme na maji na ushauri wa kitaaluma kuhusu uchimbaji ambao utakuwa na tija katika uzalishaji wa dhahabu.

Mheshimiwa Spika toka kuanzishwa mradi huu umeweza kuzalisha dhahabu zenye **gramu 210,824.34** zenye thamani ya jumla ya **Shilingi 44,979.086,296.33** na pia umewezesha Serikali kukusanya mapato ya **Shilingi 3,889,337,666.87** ambayo yanajumuisha mrabaha, ada ya ukaguzi, tozo ya Halmashauri na TRA kama inavyoonekana katika kielelezo namba 7 la taarifa hii.

KIELELEZO NA: 7Muhtsari wa Uzalishaji na Kodi katika kituo cha Lwamgasa kwa kipindi cha Aprili 2020 hadi Januari, 2026

Na.	Chanzo cha Mapato	Mapato
1.	UCHENJUAJI MBALE	
i	Mgodi wa mfano,t	677.00
ii	Tani zilizochakatwa CIP	7,078.30
iii	Jumla ya tani zilizochenjuliwa	7,755.30
iv	Awamu za uchomaji wa Kaboni Elution	70.00
2.	UZALISHAJI DHAHABU	
i.	Mgodi wa mfano,g	995.30
ii	Dhahabu iliyozalishwa CIP,g	69,703.81
iii	Dhahabu iliyozalishwa Elution,g	140,125.23
	Jumla ya Uzalishaji wa dhahabu	210,824.34
3.	THAMANI YA DHAHABU	
i.	Thamani ya dhahabu mgodi wa mfano,TZS	228,354,932.62
ii	Thamani ya Dhahabu CIP,TZS	10,618,851,599.24
iii	Thamani ya Dhahabu Elution.TZS	34,131,879,764.47
	Jumla ya Thamani ya Dhahabu	44,979,086,296.33
4.	MALIPO YA KODI	
v.	Mrabaha	2,699,678,186.31
vi.	Tozo za ukaguzi wa madini,TZ	449,779,677.37
vii.	Tozo ya Halmashauri,TZS	134,933,905.98
viii.	TRA	818,183,155.34
	Jumla ya Malipo, TZS	3,889,337,666.87

Chanzo:Taarifa ya Wizara kuhusu Utekelezaji wa mradi vituo vya wachimbaji wadogo cha Lwamgasa na Katente na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Palipo na mafanikio hapakosi changamoto,Hivyo pia katika mradi huu Kamati ilibaini baadhi ya changamoto ikiwemo mwamko mdogo wa walengwa ambao ni wachimbaji wadogo katika kutumia kituo hicho kwa shughuli za uchenjuaji wa dhahabu.

Mradi Na. 1119 – Mradi wa ujenzi wa jengo la Afisa Madini Mkazi,mkoa wa Geita

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa na Wizara ya Madini na unahusu ujenzi wa wa jengo la Ofisi za Afisa madini Mkazi mkoa wa Geita. Ujenzi wa jengo hili unagharimu jumla ya **Shilingi 6,273,808,093.37** pamoja na kodi ya ongezeko la thamani (VAT), ambazo ni fedha za ndani.

Mheshimiwa Spika, Lengo la kuanzishwa mradi huu ni kuboresha mazingira ya kazi ya watumishi wa Tume ya Madini walioko katika ofisi ya Afisa Madini mkazi wa mkoa wa Geita. Mkoa wa Geita ukiwa ni miongoni mwa mikoa inayoongoza kwa kuwa na wachimbaji wa madini wenye leseni mbalimbali, Hivyo ujenzi wa jengo hili utasaidia Wizara na Tume kuwafikia na kutatua changamoto kwa wahusika ambao ni wachimbaji wa madini wa mkoa wa Geita.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini changamoto ya kuchelewa kwa malipo ya mkandarasi ambayo yamechangia kuchelewa kukamilika kwa mradi huo. Aidha Serikali ilitoa ufafanuzi namna ambavyo wanakabiliana na kutafuta suluhisho la changamoto hiyo. Hivyo Kamati inatoa msisitizo kwa Serikali kutoa pesa kwa wakati ili kumuwezesha mkandarasi kumaliza ujenzi kwa mujibu wa mkataba wa nyongeza.

Mheshimiwa Spika, diKamati inapongeza jitihada za Serikali kwa kuibua Mradi kama huu ambao utasaidia kuboresha utoaji huduma kwa wachimbaji waliopo katika mkoa wa Geita na maeneo ya jirani.

SEHEMU YA TATU

3.0 UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FUNGU 100 - WIZARA YA MADINI KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027

3.1 Vipaumbele vya Wizara

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, FUNGU 100 – Wizara ya Madini inalenga kutekeleza vipaumbele mbalimbali vya kibajeti vikiwemo vifuatavyo: -

a) **Ukusanyaji wa maduhuli:**

Wizara itatekeleza kipaumbele hiki kwa kufanya ukaguzi na usimamizi wa uchimbaji madini na masoko ya vituo vya ununuzi wa madini, ili kusaidia na kukomesha vitendo vya utoroshwaji wa madini kwenda nje ya nchi na hivyo nchi kuweza kukusanya mapato kupitia sekta ya madini.

b) **Kuongeza mchango wa sekta ya madini kwenye Pato la Taifa:**

Wizara itaendelea kutekeleza hili kwa kwa kuhamasisha uanzishaji wa migodi mipya na kuisimamia kwa misingi ya sheria. Aidha Wizara itasimamia migodi yote nchini kutengeneza ajira kwa wazawa kupitia mnyororo wa uchumi wadini (Local content) na huduma kwa jamii (CSR)

c) **Taasisi zilizo chini ya Wizara :** Wizara itatekeleza kipaumbele hiki kwa kuimarisha utendaji kazi wa taasisi hizo kwa kuzipatia rasilimali fedha, vifaa na watu. Aidha Wizara itahakiisha Taasisi yake ya STAMICO inashiriki kikamilifu kwenye Shughuli za Madini, GST kufanya utafiti mkubwa wa madini ili kubaini maeneo mapya yenye

mashapo ya madini, TGC kusimamia na kuhamasisha uwekezaji katika shughuli za uongezaji thamani madini na TEITI kupata rasilimali mbalimbali ikiwemo vifaa na vitendea kazi ili iweze kutekeleza majukumu yake

d) **Wachimbaji wadogo wa Madini:** Kuhamasisha taasisi za fedha kutoa mikopo kwa wachimbaji wadogo, kutoa huduma za mafunzo kupitia vituo vya mfano, kutoa maeneo ambayo yana taarifa za kijiolojia na kuwahamasisha wachimbaji wadogo kushiriki kwenye maonesho ya madini ya vito nchini ili kukuza wigo wa biashara zao.

e) **Uwekezaji kwenye Sekta ya Madini:** Itafanya tafiti za majaribio kwa kurusha ndege ili kupata taarifa za jiofizikia na kuzitunza taarifa hizo za jiosayansi kutokana na matokeo ya tafiti hizo.

3.2 Muundo wa Bajeti

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara ya Madini (FUNGU 100) inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Sh. 174,983,580,000.00**. ambapo kati ya fedha inayoombwa, **Sh. 103,475,872,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, na **Sh. 71,507,708,000.00** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, fedha inayoombwa kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 imeopungua kwa wastani wa **asilimia 28.57** ukilinganisha na Bajeti ya **Sh. 224,984,150,000.00** iliyotengwa kwa Mwaka wa Fedha unaoisha. Kielelezo Na. 8 kinafafanua kwa muhtsari ulinganisho kati ya Bajeti ya

Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2026/2027.

KIELELEZO NA: 8 Ulinganisho wa Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2026/2027

MAELEZO	BAJETI YA MWAKA 2025/2026	BAJETI YA MWAKA 2026/2027	TOFAUTI (TZS)	TOFAUTI (%)
MATUMIZI YA KAWAIDA	79,232,226,000	103,475,872,000.00	+24,243,646,000	7.65 %
MIRADI YA MAENDELEO	124,604,788,000.00	71,507,708,000.00	-53,097,080,000	+76.5%
JUMLA	224,984,150,000.00	174,983,580,000.00	53,097,080,000	-57.38 %

Chanzo: Randama ya Fungu 100 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Upungufu wa Bajeti ya Fungu 100 kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 ni kutokana na kupungua kwa **Sh. 53,097,080,000** iliyokuwa ni fedha ya mkopo kutoka Serikali ya Hispania ambayo iliyopangwa kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Fedha hizo zilitegemewa kutoka kwa wahisani kwa mwaka wa fedha 2025/2026 zilipaswa kutumiwa na Taasisi ya GST katika kufanya tafiti za madini nchini. Hata hivyo, kama ambavyo Kielelezo Na. 5 kinavyoonesha, Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 imeongezeka kwa **Sh. 24,243,646,000** sawa na wastani wa **asilimia 7.65 %** ukilinganisha na Bajeti ya Mwaka wa Fedha unaoisha.

3.3 Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara ya Madini pamoja na taasisi zake inaomba kuidhinishiwa kukusanya maduhuli ya **Sh. 1,611,543,299,735.00**

ambayo yatatokana na vyanzo vyake mbalimbali. Kielelezo Na. 9.

KIELELEZO NA: 9 Ulinganisho wa Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli yatakayokusanywa na kuwasilishwa Hazina katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Mwaka wa Fedha 2026/2027

Na.	Chanzo cha Mapato	Bajeti ya Mwaka 2025/2026	Bajeti 2026/2027	Tofauti	Asilimia
1.	Mapato mengineyo	2,000,000.00	0	0.00	0.00
2.	Ada ya Mwaka	65,180,847,813.00	69,743,507,180.79	4,562,659,367.79	7.0
3.	Ada ya Ukaguzi wa Madini	164,263,722,901.00	192,905,922,216.17	28,642,199,315.17	17.4
4.	Mrabaha	950,262,641,687.00	1,119,643,458,872.69	169,380,817,185.69	17.8
5.	Adhabu na Faini za Malimbikizo ya Ada	2,534,180,411.00	4,711,573,039.32	2,177,392,628	85.9
6.	Ada za Kijiolojia	17,131,607,188.00	18,330,819,691.03	1,199,212,503	6.9
7.	Malipo ya Huduma za Maabara	625,000,000.00	668,750,000.00	43,750,000	7
8.	HIV Levy	0.00	0.00	0	0
	Jumla	1,200,000,000,000.00	1,406,006,031,000.00	206,006,032,000	17.16

Chanzo: Randama ya Wizara ya Madini Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2026/2027 na Usanifu wa Kamati

KIELELEZO NA: 10 Mchanganuo wa Maduhuli yaliyokusanywa na kutumiwa na Taasisi

Taasisi	Bajeti 2025/2026	Bajeti 2026/2027	Tofauti	Asilimia
STAMICO	201,538,768,735.00	201,538,768,735.00	0	0
GST	3,600,000,000.00	3,600,000,000.00	0	0
TGC	398,500,000.00	398,500,000.00	0	0
JUMLA	205,537,268,735.00	205,537,268,735.00		0

Chanzo: Randama ya Wizara ya Madini Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2026/2027 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, wakati wa uchambuzi Kamati imebaini kuongezeka kwa makadirio ya ukusanyaji wa Maduhuli

ambayo yatakusanywa na kuwasilishwa Hazina. Makadirio hayo ymeongezeka kwa **Sh. 206,006,032,000** sawa na asilimia 17.6 ukilimganisha na Bajeti ya mwaka fedha unaoisha tarehe 30 Juni 2026 Aidha makadirio ya ukusanyaji wa Maduhuli yakakayokusanywa na kutumiwa na Taasisi chini ya Wizara hayajabadilika

Mheshimiwa Spika, Kutokana na mwenendo mzuri wa ukusanyaji wa maduhuli, ni matarajio ya Kamati kuwa hadi kumalizika kwa robo ya nne ya mwaka wa fedha 2025/2026 kuna uwezekano kiwango cha makusanyo kikaongezeka zaidi. Hivyo ni ushauri wa Kamati kwa Wizara kuongeza kiwango cha makadirio ya maduhuli.

Mheshimiwa Spika katika kuongezeka ukusanyaji wa maduhuli, Kamati inashauri Wizara ifanye jitihada zitakazoibua vyanzo zaidi vya mapato na hivyo kuongeza wigo wa mapato yatokanayo na ukusanyaji wa maduhuli.

3.4 Bajeti ya Matumizi ya Kawaida

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2207, **FUNGU 100 – Wizara ya Madini** inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Sh. 103,475,872,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, **Sh. 27,365,095,000.00** ni kwa ajili ya Mishahara na **Sh. 76,110,777,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo (OC).

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Matumizi ya Kawaida katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 imeongezeka kwa **Sh.**

2,491,722,000,000 sawa **asilimia 2,46** ukilinganisha na **Sh. 100,984,150,000.00** iliyotengwa katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 kamaambavyo Kielelezo Na. 11 kinaonesha.

KIELELEZO NA: 11Ulinganishi wa Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kati ya Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Mwaka wa Fedha 2026/2027

MATUMIZI YA KAWAIDA	BAJETI YA MWAKA 2025/2026	BAJETI YA MWAKA 2026/2027	TOFAUTI (TZS)	TOFAUTI (%)
MISHAHARA (P.E.)	24,268,585,000.00	27,365,095,000.00	+3,096,510,000	+12.7 %
MATUMIZI MENGINEYO (O.C.)	76,110,777,000.00	76,110,777,000.00	0	0%
JUMLA	100,984,150,000.00	103,475,872,000.00	+2,491,722,000,000	2.46%

Chanzo: Randama ya FUNGU 100 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba ongezeko hilo linatokana na kuajiri watumishi wapya na baadhi ya watumishi kupanda vyeo. Aidha bajeti ya matumizi Mengineyo haijabadilika ukilinganisha na bajeti ya mwaka wa fedha unaoisha wa 2025/2026

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza Wizara kwa kutoongeza Bajeti ya Matumizi ya Kawaida kwa mwaka wa fedha 2026/2027. Hali hii inaonesha kwa kiasi gani Serikali ya awamu ya sita inayoongozwa na Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan imedhamiria kupunguza matumizi ya Serikali.

3.5 Bajeti ya Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, FUNGU 100– Wizara ya Madini inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Sh. 71,507,708,000.00** kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya

Maendeleo. Bajeti hii ni sawa na wastani wa **asilimia 40.07 ya jumla ya bajeti iliyoidhinishwa**. Bajeti hii inayoombwa kwa mwaka wa fedha 2026/2027 inatokana na vyanzo vya ndani pekee.

Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 imepungua kwa **asilimia 57.3** ukilinganisha na Bajeti ya **Sh. 124,604,788,000** katika Mwaka wa Fedha 2025/2026. Upungufu huo unaonekana katika Kielelezo Na. 12

KIELELEZO NA: 12 Ulinganisho wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo Kati ya Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Mwaka wa Fedha 2026/2027

MIRADI YA MAENDELEO	BAJETI YA MWAKA 2026/2027	BAJETI YA MWAKA 2025/2026	TOFAUTI (TZS)	TOFAUTI (%)
FEDHA ZA NDANI	71,507,708,000.00	71,507,708,000.00	0	0%
FEDHA ZA NJE	53,097,708,000.00	0	0	0%
JUMLA	124,604,788,000	71,507,708,000.00	53,097,708,000.00	57.3%

Chanzo: Randama ya FUNGU 100 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba upungufu wa Bajeti ya Maendeleo umetokana na kuondolewa kwa vyanzo vya nje katika makadirio ya Bajeti ya mwaka wa Fedha 2026/2027. Kamati inaipongeza Serikali kwa kuendelea kubajeti utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa kutenga fedha za ndani pekee.

Mheshimiwa Spika, Ni ushauri wa kamati kwa Wizara na Serikali kufikiria na kubuni vyanzo vya fedha za ndani kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya maendeleo. Licha ya kutenga kiasi

hiko cha fedha kutoka vyanzo za ndani bado Kamati inaona kuna umuhimu wa kuongeza Bajeti ya Utekelezaji kwakuwa Sekta ya Madini ni miongni mwa sekta ambayo inaoongoza kwa kuingiza mapato ya Serikali.

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

4.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, kamati inaipongeza Serikali ya awamu ya sita inayoongozwa na **Dkt Samia Suluhu Hassan** kwa kuendelea kutoa fedha hasa za ndani katika kutekeleza majukumu ya **FUNGU 100 – Wizara ya Madini**.

Mheshimiwa Spika, Kupitia uongozi wake Tanzania imeingia katika ramani ya Dunia kama mshindani mkuuwa Soko la Dunia. Hali hii imesadia kuleta mageuzi katika sekta ya madini na hivyo kuifanya sekta hii kuwa ya pili katika kuchangia pato la Taifa (**GDP**). Vilevile Kupitia uongozi wake amewezesha Nchi yetu kushika nafasi nne kwenye kuvutia uwekezaji wa Sekta ya Madini barani Afrika

Mheshimiwa Spika, Kwa kutambua na Kuthamini mchango wa Sekta ya Madini nchini, Kamati inaishauri Serikali kufanya yafuatayo: -

- a) Kamati inaishauri Serikali kuimarisha usimamizi na ufatiliaji wa migodi nchini. Serikali itenge fedha za kutosha ili kujenga mifumo thabiti ya kisasa ya TEHAMA itakayowezesha usimamizi, ufatiliaji na ukaguzi wa shughuli za uchimbaji madini. Sambamba na hilo ihakikishe kwamba inapambana na uchimbaji haramu.
- b) Kuongeza Ushirikiano na wadau. Kamati inaishauri Serikali kuendelea kuimarisha ushirikiano na serikali za mitaa, sekta binafsi, taasisi za utafiti na jamii

zinazozunguka migodi ili kuhakikisha kwamba sekta ya Madini inaleta manufaa ya moja kwa moja kwa wananchi.

- c) Kukamilisha na kupanga utekelezaji wa miradi ya Kimkakati, Kamati inashauri kwamba Serikali kupitia Wizara ya Madini na Taasisi zake iendelee kutenga bajeti ya kuanzisha miradi mikubwa ya kimkakati na itakayokuwa na uwezo wa kuchenjua madini kwa njia za kisasa.

Sambamba na hilo Serikali isimamie kikamilifu utekelezaji wa miradi hiyo kwa wakati na kwa viwango bora.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Wizara kuendelea kuwa na usimamizi wa kina kwa taasisi zake kwa ukaribu zaidi ili kuhakikisha kwamba zinatekeleza majukumu yake yote kwa ufanisi. Kamati ina amini kwamba usimamizi madhubuti utawezesha kutoa huduma yenye tija kwa wananchi na wadau wote wa Sekta ya madini.

4.2 Maoni Mahsusi

4.2.1 STAMICO

Mheshimiwa Spika Kamati inatambua mchango wa Wizara na taasisi yake ya STAMICO katika kuchangia pato la Taifa letu hadi kufikia asilimia 10.1 kwa mwaka 2024. Mchango huo una umuhimu kwa wanachi wote wa Tanzania na Taifa kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Licha ya kuwepo kwa mafanikio hayo Kamati ina ushauri ufuatao kwa STAMICO ili iweze kuendelea kusaidia uchumi wa Taifa leto.

a) STAMICO-Kiwanda cha kuzalisha nishati safi ya kuipikia(Rafiki Briquettes)Tabora.

- (i) Serikali kupitia STAMICO itazame uwezekano wa kujenga kiwanda kama hicho katika maeneo mengine ya Mkoa wa Tabora ili kutimiza lengo la kuwasaidia wakulima wa tumbaku wa mkoa huo. Sambamba na hilo STAMICO itumie wakandarasi wazawa katika kutekeleza miradi mingine inayofanana na huo.
- (ii) Serikali ihakikishe kwamba kiwanda kinaongeza uzalishaji wa mkaa mbadala unaotokana na makaa ya mawe, ili kuweza kufikia lengo lililokusudiwa ambalo ni kuwezesha wakulima wa tumbaku kutumia Nishati katika kukausha zao hilo.
- (iii) Serikali kupitia STAMICO ifanye tathmini ili kubaini maeneo yenye uhitaji wa viwanda vya kuzalisha coal briquette katika maeneo mengine.

b) Kuongeza Ushiriki wa STAMICO katika Uchimbaji Mkubwa

Mheshimiwa Spika,Kamati inaishauri Serikali iongeze mtaji wa STAMICO ili liweze kushiriki kikamilifu katika miradi mikubwa ya kimkakati. Hali hiyo itasaidia kuongeza mapato ya Serikali na kujenga uzoefu wa kitaifa katika uendeshaji wa miradi mikubwa ya madini.

c) Kuendeleza Migodi ya Mfano kwa wachimbaji wadogo

Mheshimiwa Spika, Tunatambua na kupongeza kuwepo kwa vituo vya migodi ya mfano kwa ajili ya kusaidia wachimbaji wadogo. Licha ya juhudi hizo Kamati inashauri Serikali kuendelea na uanzishwaji wa Vituo vya mfano kama hivyo maeneo tofauti nchini huku ikiangalia na uhitaji wa kila eneo.

d) Kuimarisha Huduma za Kitaalamu na Ushauri

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kupitia STAMICO kuongeza huduma zake za ushauri wa kitaalamu (consultancy services) kwa wachimbaji wadogo na wa kati, hususan katika maeneo ya utafiti, usalama migodini, na uongezaji thamani wa madini.

Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo Kamati bado inashauri Serikali kuongeza matumizi ya teknolojia za kisasa za uchimbaji na uchakataji madini ili kuongeza ufanisi, kupunguza gharama na kulinda mazingira.

e) Kuimarisha Huduma za Kitaalamu na Ushauri

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri STAMICO kushirikiana na REA kuwa na mkakati wa pamoja katika kuhamisha matumizi ya nishati safi. Kamati inasisitiza kwamba utoaji wa majiko kuende sambamba na usambazaji wa mkaa mbadala

4.2.2 Tume ya Madini.

Mheshimiwa Spika, tunatambua mchango mkubwa wa Tume ya Madini katika kuisimami sekta hii Muhimu nchini. Kutokana na utendaji wake Kamati ina shauri yafuatayo katika bajeti ya Wizara;

- a) Ihakikishe inafanya ukaguzi ya mara kwa mara kwenye migodi mikubwa, ya kati na ya wachimbaji wadogo ili kuimarisha usalama wa wachimbaji nchini
- b) Tume iwawezeshe maafisa wakaguzi kwa kuwekea mazingira wezeshi ambayo yatasaidia kutekeleza majukumu yao kikamilifu.
- c) Kudhibiti mwenendo wa watu kushikilia leseni za maeneo makubwa ya uchimbaji kwa muda mrefu bila kuyaendeleza.
- d) Kuwa na mifumo ya kidigitali itakayowezesha kufuta leseni ambazo hazifanyiwi kazi na kuzirejesha kwenye kanzidata ya Tume.

4.2.3 Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST).

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua mchango wa taasisi ya GST iliyopo chini ya Wizara hii, Hivyo katika utekelezaji wa Bajeti ijayo Kamati inaishauri Serikali, Kuwekeza nguvu katika kufanya tafiti za kina kuhusu maeneo yenye rasilimali ya madini kote nchini.

Sambamba na hilo Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha inatenga Bajeti ya kutosha ili kuiwezesha taasisi kutimiza wajibu wake wa msingi ambao ni kufanya tafiti za madini nchini.

Tafiti hizo zitawawezesha wachimbaji wa madini wakubwa na wadogo kufanya shughuli zao kwa ufanisi na kwa uhakika.

Vilevile Serikali kupitia GST Serikali itafute vyanzo vya mapato vya uhakika ili kuwezesha shughuli za utendaji kazi pamoja na kuboresha maslahi ya watumishi wa ofisi hiyo.

4.2.4 Taasisi ya uhamishaji uwazi na uwajibikaji katika Rasilimali, madini, mafuta na Gesi Asilia.(TEITI)

Mheshimiwa Spika, Kuimarisha bajeti ya TEITI ni hatua muhimu katika kuhakikisha rasilimali za taifa zinasimamiwa kwa uwazi, zinachangia kikamilifu uchumi, na kunufaisha wananchi wote. Serikali inapaswa kuipa taasisi hii kipaumbele cha kifedha ili iweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi zaidi

Mheshimiwa Spika kwa muktadha huo Kamati inaishauri Serikali kupitia TEITI kutenga fedha za kutosha kuendeleza mifumo ya kidijitali ya ukusanyaji na uchakataji wa data ili kuhakikisha taarifa zinapatikana kwa wakati na kwa usahihi zaidi

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

5.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee naendelea kukushukuru wewe binafsi kwa kuendelea kuliongoza vyema Bunge letu na kwa maelekezo yako ambayo yamekuwa msaada mkubwa katika uendeshaji bora wa shughuli za kila za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati. Aidha, namshukuru Naibu Spika, Mhe. Daniel Barran Sirro (Mb.) kwa namna anavyokusaidia kutekeleza majukumu yako, pamoja na Wenyeviti wote wa Bunge kwa kukusaidia kuendesha Vikao vya Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa moyo wa dhati kabisa, niwashukuru sana Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini ambao wamekuwa mstari wa mbele katika kuendelea kuisimamia Wizara ya Madini pamoja na taasisi zilizo chini yake. Maoni, ushauri na mapendekezo yao vina mchango mkubwa katika kuboresha utendaji wa Serikali. Naomba niwatambue Wajumbe hao ili majina yao yaingie katika Kumbukumbu za Taarifa Rasmi za Bunge

(Hansard) kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb	- Mwenyekiti
2. Mhe. Simon Songe Lusengekile Mb	- M/Mwenyekiti
3. Mhe. Agustino Philipo Mulugo, Mb	- Mjumbe
4. Mhe. Joseph Kasheku Msukuma, Mb	- Mjumbe
5. Mhe. Jonas William Mbunda, Mb	- Mjumbe
6. Mhe. Aisha Msantu Mduyah, Mb	- Mjumbe

7. Mhe. Mariam Anzuruni Mungula, Mb	- Mjumbe
8. Mhe. Abuu Jumaa Hamoud, Mb	- Mjumbe
9. Mhe. Nassor Said Nassor, Mb	- Mjumbe
10. Mhe. Lulu Guyo Mwacha, Mb	- Mjumbe
11. Mhe. Kija Limbu Ntemi, Mb	- Mjumbe
12. Mhe. Esther Lukago Midimu, Mb	- Mjumbe
13. Mhe. Sandali Chilombe Fadhili, Mb	- Mjumbe
14. Mhe. Ussi Salum Pondeza, Mb	- Mjumbe
15. Mhe. Paul Kapalata Neto, Mb	- Mjumbe
16. Mhe. Ali Khalil Mirza, Mb	- Mjumbe
17. Mhe. Jacqueline Chrisant Mzindakaya,	- Mjumbe
18. Mhe. Eng. Amos William Maganga, Mb	- Mjumbe
19. Mhe. Eng. Chacha Mwita Wambura,	- Mjumbe
20. Mhe. Dotto Jasson Bahemu, Mb	- Mjumbe
21. Mhe. Halima Abdallah Bulembo, Mb	- Mjumbe
22. Mhe. Sylvia Francis Sigula, Mb	- Mjumbe
23. Mhe. Godwin Oloyce Mollel, Mb	- Mjumbe
24. Mhe. Samira Khalfan Amour, Mb	- Mjumbe

Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii kumpongeza Waziri wa Madini , Mhe. Anthony Peter Mavunde , (Mb)kwa kazi nzuri anayofanya kwenye sekta ya madini na kwa ushirikiano ambao ameipatia Kamati katika kipindi chote cha Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati akisaidiwa na Naibu Waziri wa Nishati , Mhe. Steven Lemomo Kiruswa (Mb). Aidha niwashukuru watendaji wote wa Wizara ya Madini pamoja na taasisi zake chini ya uongozi wa Katibu mkuu wa Wizara ya Madini Mhandisi Yahya Samamba ,na msaidizi wake Naibu Katibu Mkuu Dkt. Msafiri L. Mbibo. Kamati inatambua

mchango wa watendaji hao katika maendeleo ya Sekta ya Madini, na inaendelea kuwatia moyo kwamba wafanye kazi kwa bidii.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, nawashukuru sana watendaji wote wa Ofisi ya Bunge chini ya uongozi wa Katibu wa Bunge, Wakili Baraka Leonard Idelphonce kwa kuisaidia Kamati kutekeleza majukumu yake hadi kukamilika kwa Taarifa hii.

5.2 Msimamo wa Kamati Kuhusu Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba Bunge lako likubali kupokea na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya FUNGU 100 – Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 kama yalivyowasilishwa na Mtoa Hoja.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na ninaunga mkono hoja.

Subira Kamis Mgalu, Mb.

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA

NISHATI NA MADINI

27 Aprili, 2026